

πλέον να διαβάσουν ελληνικά και να παρακολουθήσουν τη νεοελληνική βιβλιογραφική παραγωγή (επιλέγοντας με τον τρόπο αυτόν, χωρίς ενδοιασμούς, να την παραλείπουν στις βιβλιογραφίες τους). Εντύπωση στην έκδοση αυτή, τέλος, προξενεί και μια ιδιοσυγκρασιακή «παραξενιά» του συγγραφέα, αφού παραλείπει από τη βιβλιογραφία του θεμελιακές συμβολές όπως την *Histoire du Bas-Empire* του Ernest Stein, την *Later Roman Empire* των John B. Bury και του Arnold Jones, αλλά και την *Prosopography of the Later Roman Empire* του J. Martindale, με τη δικαιολογία ότι ... χρησιμοποιεί τις βραχυγραφίες του *Oxford Dictionary of Byzantium*, όπου ο αναγνώστης θα εντοπίσει την ανάλυση των σχετικών βραχυγραφιών των έργων αυτών (που ο Evans χρησιμοποιεί στις σημειώσεις του...).

Πρέπει πάντως, παρά τις παραπάνω παρατηρήσεις, να τονιστεί ότι το έργο αυτό αποτελεί μια σημαντική νέα συμβολή, ενώ θα έπρεπε να εξαρθεί και η πολύ φροντισμένη ελληνική έκδοση —πλην του ατυχώς κακοτυπωμένου εξωφύλλου.

A. Σαββίδης

Jeffrey Michael Featherstone, *Theodore Metochites's Poems "To Himself". Introduction, Text and Translation* [Byzantina Vindobonensia XXIII], Wien 2000, πίν 5.

Η ιδιαιτερότητα της ποίησης του Θεοδώρου Μετοχίτη, που συνδυάζει στους εξάμετρους στίχους του επικούς, ιωνικούς, αιολικούς και δωρικούς τύπους, είναι ασφαλώς ένας από τους λόγους για τους οποίους πολλά από τα ποιήματα του σημαντικού αυτού βυζαντινού λογίου και πολιτικού παρέμειναν ανέκδοτα. Με την έκδοση αυτή, που κυκλοφόρησε ως 23ος τόμος της σειράς Byzantina Vindobonensia, ο J. M. Featherstone επιστρέφει στην ποίηση του Θεοδώρου Μετοχίτη, με την οποία είχε ασχοληθεί και στο παρελθόν, και εκδίδει για πρώτη φορά τα έξι αυτοβιογραφικά ποιήματά του.

Στη σύντομη εισαγωγή του (Introduction, σσ. 9-18) ο συγγρ. σκιαγραφεί συνοπτικά τη ζωή και τη σταδιοδρομία του Μετοχίτη, δίνει μια περιγραφή του χειρογράφου Pap. gr. 1776, του μόνου ανεξάρτητου φορέα της παράδοσης των ποιημάτων, χειρογράφου που γράφτηκε στον κύκλο του Μετοχίτη, και εξετάζει τα προβλήματα της χρονολόγησης των ποιημάτων και της αντιγραφής τους στο χειρόγραφο δίνοντας, όπως ήταν αναμενόμενο, ιδιαίτερη έμφαση στα ποιήματα που εκδίδει. Θεωρώντας το χειρόγραφο ως σχεδόν αυτόγραφο, εφόσον έχει διορθωθεί —όπως υποστηρίζει— από τον ίδιο τον Μετοχίτη, διατηρεί όλες τις γραφές του χειρογράφου και υιοθετεί τις παρασελίδες διορθώσεις.

Το μεγαλύτερο τμήμα του τόμου καταλαμβάνει, όπως είναι φυσικό, η έκδοση των ποιημάτων, που συνοδεύεται από αγγλική μετάφραση (Text and Translation, σσ. 19-143). Ο Featherstone εκδίδει με επιτυχία τα ιδιότυπα αυτά ποιήματα και προσφέρει ταυτόχρονα στους αναγνώστες του μια αξιόπιστη μετάφραση, ιδιαίτερα χρήσιμη για ένα αρκετά δυσνόητο κείμενο όπως αυτό των ποιημάτων του Μετοχίτη.

Η έκδοση συνοδεύεται από έναν Index verborum (σσ. 145-150), που συντάχθηκε από τον Martin Hinterberger, στον οποίο περιλαμβάνονται σπάνιες λέξεις και άπαξ λεγόμενα, καθώς και φωτογραφίες του κώδικα.

Η συμβολή της έκδοσης στην καλύτερη γνωριμία μας με το ποιητικό έργο του Μετοχίτη είναι σημαντική και η αξία της δεν μειώνεται από τις παρατηρήσεις που ακολουθούν:

Ο συγγρ. φαίνεται να αγνοεί τη συζήτηση σχετικά με τον γραφέα του χειρογράφου Par. gr. 1776, τον οποίο ο Giancarlo Prato («I manoscritti greci dei secoli XIII e XIV: Note paleografiche», *Paleografia e codicologia greca. Atti del II Colloquio internazionale*, Berlino-Wolfenbüttel, 17-21 ottobre 1983, a cura di D. Harlfinger e G. Prato, Alessandria 1991, 131-149 = G. Prato, *Studi di Paleografia greca*, Spoleto 1994, 115-131) ταύτισε με τον γραφέα αρκετών χειρογράφων του Μετοχίτη και χρυσοβούλων του αυτοκράτορα Ανδρονίκου Β΄.

Ο συγγρ. υποστηρίζει ακόμη ότι οι διορθώσεις στο χειρόγραφο προέρχονται από το χέρι του Μετοχίτη· η διόρθωση όμως στο περιθώριο του φ. 1, που απεικονίζεται στον πίν. 4, και θεωρείται από τον συγγρ. ως διόρθωση του Μετοχίτη, προέρχεται πιθανότατα από το χέρι του Νικηφόρου Γρηγορά, που έχει γράψει και το όνομα του συγγραφέα στην άνω ώα του ίδιου φύλλου· στον Γρηγορά, άλλωστε, προσγράφουν οι E. Gamillscheg - D. Harlfinger, *Repertorium der griechischen Kopisten 800-1600, 2. Teil Handschriften aus Bibliotheken Frankreichs*, Wien 1989, αρ. 416 (στους οποίους και δεν γίνεται καμιά αναφορά) τις παρασελίδες σημειώσεις του κώδικα.

Από μια σύγκριση της φωτογραφίας του πίνακα περιεχομένων του χειρογράφου που απεικονίζεται στους πίν. 1 και 2 προκύπτουν μερικές διαφορές στους τίτλους των ποιημάτων σε σχέση με αυτούς που διαβάζουμε στην περιγραφή του κώδικα (σσ. 12-13). Έτσι στον πίνακα περιεχομένων ο τίτλος του α΄ ποιήματος (πίν. 1) είναι *Δοξολογία εις Θεόν και περι των καθ' αυτόν και περι της μονής της Χώρας*, ενώ στην περιγραφή (σ. 12) διαβάζουμε ... *και περι των καθ' αυτόν και της μονής της Χώρας*· ακόμη ο τίτλος του δ΄ ποιήματος στον πίνακα είναι *Εις τόν σοφόν Νικηφόρον τόν Γρηγοράν και περι των οικείων συνταγμάτων υποθήκαι*, ενώ στην περιγραφή παραλείπεται η λέξη (σ. 12) *υποθήκαι*, και ο τίτλος του ις΄ ποιήματος (πίν. 2) είναι *Εις έαυτόν έτι και*

περι τῆς ἀνισότητος τῶν κατὰ τὸν βίον πραγμάτων, ἐνῶ στίς σσ. 13 καὶ 56 διαβάζουμε *περι τῆς ἀνισότητος κατὰ τὸν βίον*. Ἀν οἱ διαφορὲς στους τίτλους εἶναι ὄντως υπαρκτές, θὰ ἀξίζε, νομίζω, μιὰ ἀναφορὰ, ἐφόσον καὶ ὁ πίνακας προέρχεται ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ γραφέα· ἐάν ὄχι, θὰ ἔπρεπε νὰ γίνουν οἱ ἀνάλογες διορθώσεις, που τουλάχιστον στὴν περίπτωση τοῦ ἰς' ποιήματος φαίνεται ἀναγκαία. Δύο διορθώσεις ἀκόμη με βάση τὴν ἀντιβολὴ τοῦ κειμένου με τὴ φωτογραφία που δημοσιεύεται στὸ ἀρθρο τοῦ G. Prato (πίν. 20): στὴ σ. 124 στὸν στ. 264 πρέπει νὰ διορθωθεῖ *γιγνόμεθ'* (ἀντὶ *γινόμεθ'*) καὶ στὸν στ. 268 *τ' εἶχομεν* (ἀντὶ *τ' ἔχομεν*).

Ἐνα σχόλιο καὶ γιὰ τὸν *Index verborum*: ἀπὸ παραδρομὴ προφανῶς σημειώνεται ἀστερίσκος (*) μπροστά ἀπὸ λέξεις ὅπως *παμμεδέων* καὶ *πανσθενής* που δὲν εἶναι ἀπαξ λεγόμενα, ἐφόσον μαρτυροῦνται σὲ ἀρκετὰ βυζαντινὰ κείμενα καὶ ἀποδελτιώνονται στὸ λεξικὸ τοῦ G. W. H. Lampe, *A Patristic Greek Lexicon*, Oxford 1961-1968 (ὅπου σημειώνονται με ἀστερίσκο, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχουν στὸ LSJ).

Τὴν ἐπιτυχή ἐκδοσὴ τῶν αὐτοβιογραφικῶν ποιημάτων τοῦ Μετοχίτη θὰ εὐχόταν κάθε βυζαντινολόγος νὰ ἀκολουθήσει καὶ ἡ ἐκδοσὴ τῶν υπολοίπων.

Σοφία Κοτζάμπαση